

**СТВАРЭННЕ МАТЫВАЦЫІ СТУДЭНТАЎ ДА ВЫВУЧЭННЯ
БЕЛАРУСКАМОЎНАЙ ПРАФЕСІЙНАЙ ЛЕКСІКІ**

Выкладанне дысцыпліны «Беларуская мова (прафесійная лексіка)» ва ўстановах вышэйшай адукацыі нефілалагічнага профілю накіравана на развіццё ў студэнтаў навыкаў выкарыстання беларускай мовы ў прафесійным кантэксце. Гэта ўключае, сярод іншага, абавязковае вывучэнне тэрміналогіі па «профільнай» спецыяльнасці, а таксама ўмацаванне ведаў граматыкі і стылістычных асаблівасцей лексічных і іншых моўных сродкаў, неабходных для чытання і стварэння тэкстаў афіцыйна-справавога або навуковага характару. Дасягненне поспехаў у гэтым кірунку вучэбнай дзейнасці сёння немагчыма без мэтанакіраванай і карпатлівай працы выкладчыка па стварэнні матывацыі студэнтаў.

Адзначым, што матывацыя, па вызначэнні спецыялістаў, уяўляе сабой, з аднаго боку, сістэму фактараў, што дэтэрмінуюць паводзіны (патрэбнасці, мэты, намеры, імкненні, інтарэсы і інш.), а з другога боку, характарыстыку працэсу, які стымулюе і падтрымлівае паводзінскую актыўнасць асобы [1–3]. Зыходзячы з гэтых палажэнняў, матывацыю студэнта можна вызначыць як яго ўнутраны стан, звязаны з патрэбнасцямі і жаданнямі, што стымулююць і абумоўліваюць яго дзеянні па дасягненні вучэбных мэт. Гэта своеасаблівая ўнутраная сіла, якая прымушае асобу настойліва авалодваць новымі ведамі, навыкамі і ўменнямі.

Для выкладчыка-беларусіста праблема развіцця матывацыі набыла надзвычайную актуальнасць, што абумоўлена, з аднаго боку, агульным нізкім узроўнем інтарэсу да вучобы ў большай часткі сённяшніх студэнтаў. Нельга не пагадзіцца з даследчыкамі, якія пішуць, што маладыя людзі часта робяць выпадковы выбар універсітэта і факультэта і не зацікаўлены ў паглыбленні ў выбраную прафесію. «Яны імкнуцца атрымаць любы дыплом аб вышэйшай адукацыі (так званую “корачку”), часта не могуць вызначыць уласныя прыярытэты для рэалізацыі прафесійнага патэнцыялу, недастаткова прафарыентаваныя...» [4, с. 421].

З другога боку, ва ўмовах несбалансаванага білінгвізму, пры якім у прафесійным асяроддзі пераважае руская мова, для студэнтаў часта з’яўляецца невідавочнай практычна значнасць таго зместу, які патрабуецца засвоіць у межах беларускамоўнай філалагічнай дысцыпліны, выкладаемай на інжынерна-тэхнічных ці інжынерна-

тэхналагічных факультэтах. Без разумення значнасці вучэбнага прадмета не ўзнікае яго ўнутранага прыняцця і, як след, сапраўднага асэнсаванага ўключэння ў вучэбную працу. У такім выпадку дзейнічае толькі так званы «знешні» від матывацыі навучання, прычым з найбольш частымі імператывамі тыпу «хаджу на заняткі, таму што гэта абавязак і неабходнасць», «выконваю заданні, каб пазбегнуць дрэннай адзнакі або крытыкі» і да т. п. Студэнты з такой матывацыяй, як правіла, засвойваюць матэрыял па прадмеце ў мінімальна неабходным аб'ёме, а сам працэс навучання разглядаюць як вымушаны. Малямаверна, што ў далейшым выпускнік будзе ажыццяўляць рэфлексію адносна існуючых стэрэатыпаў моўных паводзін у прафесійным асяроддзі і прыкладаць намаганні для іх пераадолення.

Станоўчая вучэбная матывацыя да вывучэння беларускамоўнай прафесійнай лексікі ствараецца праз вербальныя пабуджэнні выкладчыка, «убудаваныя» ў розныя дыдактычна-камунікатыўныя стратэгіі. Адна з іх, найбольш важная, – стратэгія пераканання, накіраваная на тое, каб сфарміраваць у студэнтаў такія погляды і меркаванні, якія б садзейнічалі, па-першае, усведамленню таго, што кожны адукаваны чалавек – гэта яшчэ і маўленчая асоба (г. зн. асоба, якая ажыццяўляе самакантроль за якасцю свайго маўлення), а па-другое, асэнсаванню неабходнасці і натуральнасці ўласнага ўкладу ў справу гарманізацыі ўжывання дзвюх дзяржаўных моў сваёй краіны. Стратэгія рэалізуецца на працягу ўсяго курса навучання, але пры гэтым мае некалькі стадыі: 1) інфармаванне аб моўнай сітуацыі, якая склалася на дадзены момант у Беларусі; 2) ацэнка стану беларускай мовы ў сучасным грамадстве, а таксама вызначэнне і ацэнка фактараў, што паўплывалі на яе стан; 3) абмеркаванне магчымых мэтазгодных дзеянняў па нармалізацыі моўнай сітуацыі і апісанне ідэальнага вобраза моўнага балансу ў прафесійным асяроддзі. Гэтыя тры стадыі знаходзяць адлюстраванне ў пытаннях: а) што адбываецца? б) як гэта ацэньваць? в) што гэта для нас значыць? г) што трэба рабіць?

Важнай умовай паспяховай рэалізацыі стратэгіі пераканання з'яўляецца пастаноўка праблемы. Выкладчык можа сфармуляваць яе сам ці выкарыстаць цытаты з навуковай літаратуры, напрыклад: «Абедзве мовы (руская і беларуская) атрымалі роўны статус у адпаведнасці з Законам аб мовах у Рэспубліцы Беларусь. Аднак пасля ўвядзення яго ў дзеянне права грамадзяніна выбіраць мову зносін у асноўным стала рэалізоўвацца ў напрамку рускай мовы, <...> раўнапраўе моў дэ-юрэ і рэальная практыка іх функцыянавання дэ-факта перасталі адпавядаць адзін аднаму» [5, с. 246].

Пры інфармаванні аб моўнай сітуацыі важна падкрэсліваць, што ў Рэспубліцы Беларусь распрацаваны і замацаваны нормы, якія, у цэлым, адпавядаюць сутнасці і прынцыпам дзяржаўнага двухмоўя. Неабходна знаёміць студэнтаў са зместам «моўных» артыкулаў хаця б асноўных нарматыўных актаў, напрыклад, такіх, як Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь, Закон Рэспублікі Беларусь ад 26 студзеня 1990 г. «Аб мовах Рэспублікі Беларусь», Закон Рэспублікі Беларусь ад 14 чэрвеня 2003 г. «Аб дзяржаўнай службе ў Рэспубліцы Беларусь», Закон Рэспублікі Беларусь ад 18 ліпеня 2011 г. «Аб зваротах грамадзян і юрыдычных асоб», Пастанова Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 29 красавіка 2010 г. № 645 «Аб парадку функцыянавання інтэрнэт-сайтаў дзяржаўных органаў і арганізацый» і інш.

Падчас вывучэння тэм вучэбнай праграмы неабходна акцэнтаваць увагу студэнтаў на фактах, веданне якіх будзе садзейнічаць фарміраванню пачуццяў павагі да гісторыі беларускай мовы і гонару з прычыны прыналежнасці да яе носьбітаў. З выкарыстаннем розных спосабаў, прыёмаў і, самае галоўнае, рацыянальных аргументаў студэнтам неабходна даводзіць, што беларуская мова: 1) гэта высокаразвітая літаратурная мова, слоўнік якой налічвае прыкладна 250 000–500 000 слоў. Пры гэтым у дыялектнай мове – каля 2 мільёнаў слоў. Для параўнання: у сучаснай англійскай мове 600–750 тысяч слоў; у нямецкай, паводле розных падлікаў, ад 185 да 300 тысяч слоў; самы вялікі слоўнік французскай мовы налічвае крыху больш за 100 тысяч слоў. Калі гэтыя лічбы разглядаць прапарцыянальна колькасці носьбітаў пэўнай мовы, то стане відавочным, што патэнцыял лексічнага развіцця беларускай мовы найвышэйшы; 2) гэта адна з пашыраных сучасных пісьмовых моў свету, якая існуе ў двух правапісах: афіцыйным («наркамаўка») і неафіцыйным («тарашкевіца»); 3) гэта найчысцейшая са славянскіх моў і другая мова ў Еўропе (пасля італьянскай) паводле спеўнасці і мяккасці; 4) адносіцца да дастаткова шырока прадстаўленых моў у інтэрнэце. Паводле даследавання венгерскага лінгвіста Андраша Карная «Лічбавая смерць моў» толькі чатыры працэнты з усіх існуючых жывых моў у свеце прадстаўлены ў інтэрнэце, і беларуская мова сярод іх; 5) гэта мова, на якой напісана шмат мастацкіх твораў, што ўваходзяць у «залаты» фонд сусветнай літаратурнай класікі; і інш.

Неабходна абвязкова сфармуляваць перавагі (не толькі сімвалічныя, але і прагматычныя), якія дае рэальны білінгвізм: двухмоўная кампетэнцыя дазваляе быць адпаведным (арганічным) у самых розных камунікатыўных сітуацыях, а гэта неабходны фактар асабістага псіхалагічнага камфорту; сам працэс авалодання дзвюма роднас-